

z napisom v slovenskem jeziku: „za pridno konjsko rejo“; tudi gosp. Deak je slovensko vzela.

Male bukvice za poduk v sadjoreji.

Pod imenom „*Mali sadjorejec za učence na kmetih*“ so prišle ravnokar v založbi tiskarja J. R. Milica v Ljubljani drobne bukvice na dan, ki veljajo le 10 nov. kraje. Te bukvice so poseben iztis gospod Mencingarjevega spisa iz „Učit. Tovarša“, in so kakor nalašč za mladost, pa tudi za druge odrasčene ljudi, ki bi radi na kratko se podučili v pametni sadjoreji. Ves nauk je v vprašanjih in odgovorih kakor katekizem zložen; beseda je prav domača, in kar je povedano v njih, je tudi dobro in pravo. Ker duhovni gospodje po deželi mladim svojim ovčicam radi včasih kakošno darilce dajo, naj si nakupijo teh bukvic (za en goldinar jih dobijo 10), pa naj jih razdelijo, da jih bo kakor listja in trave po deželi. Zagotovljamo jih, da bode sila veliko dobrega sadu iz tega poduka.

Šolske reči.

Letopis c. k. ljubljanske gimnazije.

Letopis ljubljanske gimnazije razpada na tri dele. Prvi del obsega obširni nemški spis: „Zur Entwicklungsgeschichte des Laubblattes“, spisal učitelj dr. M. Wretschko; drugi del je 6 strani dolgi slovenski spis: „Nekaj od toče“, spisal namestni učitelj M. Werner; in tretji šolske nazvanila, priobčil namestovavni vodja dr. Henrik Mitteis. — Gosp. pisatelj nemškega spisa si je izbral celó drobno reč „Laubblatt“ za svoj predmet in očitno je, da ga je obdelal tudi z nemško „Gründlichkeit“. — Slovenski spis nam pripoveduje razne misli in razlage učenih naravoslovcov v vseh časih, kako se toča v zraku dela itd. Le škoda, da g. pisatelj ni utegnil, kakor sam pravi, svojega dela prav po svojih željah izvršiti, gotovo bi ga bil skušal tudi na djansko življenje po naših krajih obračati in marsiktero vražo odvrčati. — Iz šolskih nazvanil to-le povzamemo: Rednih učiteljev je bilo 19, med njimi 12 ustanovljenih, 2 naslojnena, eden iz Ogerskega in eden iz Hrvaškega, in 5 namestovanih; zraven predpisanih naukov se je še 11 prostih učilo; — slovenščino je učilo sedem (!!) učiteljev, zmed katerih le eden zamore dokazati sposobnost za ta nauk. Tako razkosan ni bil noben nauk kot uboga slovenščina! Ji je to le v prid, naj sodi svet sam. Ker so že „Novice“ iz službenega imenika dokazale, koliko v slovenščini potrjenih učiteljev ima, na priliko, sama krajnska dežela po svetu, je to pač žalostno, da viša gimnazija domača žejo in lakoto trpi v tako važnem nauku in vendar imamo čez in čez sposobnih mož dovolj — pa jih tirajo po svetu. Ne rečemo, da v doljni gimnazii bi ne mogel tudi kak drug slovenščino s pridom učiti, kakor je na pr. to zlasti pokazal neki gospod iz Češkega; al izjema ne more pravilo biti. Učencov je konec leta ostalo 672 (18 manj kot lani), po rodu bilo je 590 Slovincov, 80 Nemcov in 2 Italijana.

V 9. oddelku o spremembi učiteljev na gimnazii med letom pisatelj obžaluje, in tudi mi ž njim, zgubo, ki je našo gimnazijo zadela s tem, da nas je obče spoštovani in ljubljani gosp. J. Nečasnik, zapustil, kateri je bil po svoji želji prestavljen v svojo drago mu domovino, v zlato Prago.

V 11. oddelku, v katerem, kakor v realnem letopisu, beremo imena vseh gimnazijskih dijakov, ponavljamo to, kar smo o realnem rekli; le samo to še pristavljamo, da v tem imeniku še večo nedoslednost nahajamo; na priliko, da se zmed bratov eden piše Urančič, eden pa Vrančič, eno in isto ime Kaučič in Kavčič, Paulič in Pavlič, Leuc in Levc, Moraeutsch in Moravče in še celó bohoričica v imenih Waupotizh, Vertovz, Jekovz, Millavz kraljuje. Ne vémo, se mora li mešanca še dalje gnati? Ali je mar tako silno težko ločiti, kaj je slovensko, kaj nemško? Ali bi ne bilo prav, da bi

se v pisanji slovniških pravil držali! — Koliko rudečih ris bi bilo viditi na dijaških nalogah, ako bi slovenski učenci latinske, grške in nemške imena svojoglavno pisali, kakor bi se komu poljubilo! Le slovenske imena po nobenem slovniškem pravilu pisati, je prav! Oj! pravica kje si? Al stoj, dragi prijatelj! ki tako tožiš — — po tisti pisavi, ki jo je ministerstvo samo leta 1848 ukazalo za slovensko pisavo, pisati zdaj imena, je že „panslavizem“, so že „Hintergedanken“ in skrat vé, kaj še!

Gimnazija tržaška.

V Trstu 2. avg. —. — V sredo smo končali šolsko leto na naši gimnazii. Šolski program kaže, da je bilo na vsej gimnazii 252 učencov, med njimi 175 Tržčanov; po narodnosti je bilo 131 Lahov, 38 Nemcov, 37 Slovincov, 46 pa takih čudnjakov, ki sami ne vedó, kakega rodú so. Ker jih precej dobro poznam, moram povedati, da so večidel Slovenci in Hrvatje. Slovenski jezik je Slovencom zapovedan; učilo se je 39 učencov slovenščine v treh razredih, v prvem in drugem po dve in v tretjem eno uro na teden; toda učenci prvega in drugega gimnazijskega razreda so je oproščeni. Iz tega vsakdo precej vidi, da slovenščina, dasi je zapovedana, nima še tiste veljave, ktera ji gré pred Bogom in narodom. Izmed Hrvatov, katerih je precej na naši gimnazii, učil se je slovenščine le eden, in ta se je izvstno obnašal; vsem drugim slovenščina ni bila mar. Ker mislimo, da bi imela biti Hrvatju na naši gimnazii slovenščina enako zapovedana, kakor hrvaščina Slovencu na Hrvaškem, moramo te nemarne učence očitno karati in jim to nemarnost toliko bolj očitati, ker so večidel v vladčinem odgojišču, tedaj poklicani, kdaj učiti ljudstvo — slovensko in hrvaško ljudstvo — resnice svete vere. Kako morajo ti učenci zagovarjati svojo nemarnost pred Bogom in ljudstvom? Kako je to, da tisti, ki so jih v skrb vzeli, trpé tako nemarnost? Nekteri učenci so neka posebna prikazen, ktere bi vseh sedem grških modrijanov ne razjasnilo; to leto so Nemci, drugo leto Slovani, tretje Lahji, — pa naj uže bodo, kar se jim ljubi, od takih mladenčev tako ni dosti pričakovati; pustimo jih in pohvalimo raje marljive, jake in vrle mladenče, ki so se v slovenščini lepo izurili, ki so zdaj veseli svojega napredka, katerih se Bog in domovina veselí. Le vrlo in pogumno napredujte, mili mladenči, kar zdaj sejete, to boste želi v poznejših letih! — Po končanih šolah smo imeli navadno slovesnost s štirimi govori: latinskim, nemškim, laškim in slovenskim. Vsi govorniki so izvrstno govorili. Slovenski govor je zložil in govoril omošolec Janez Martelanc. Ko je nehal govoriti, nastalo je obilo ploskanje in grmeči „živio“. Govor se tako-le glasi: „Kakor novo ladijo, ko drči z brega v nevarno morje, spremlja srčno voščilo okoli stoječih gledavcov in cerkveni blagoslov, da bi jo na vseh nevarnih potih vodila dobra sreča, da bi se povsod ognila ostrih, iz dna morja štrlečih škrbnin, da bi je ne potopili ljuti, jezni viharji: tako so voščili nam, mili tovarši, z vročim srcem in solznim očesom roditelji, ko nas so pošiljali iz tihe domače hiše v mesto na učilišče, sreče in nebeškega blagoslova na pot govoreči: „Ljubi sin, potuj srečno, slušaj učiteljev, rad se uči, ogibaj se slabe tovaršije, boj se Boga!“ In posloveli smo se ž njimi, ko nam so vcepili v mlade srca lepih naukov in modrih svetov, ko nas so preskrbeli z brešnom in denarjem, kterege so si prislužili s potom v obrazu in skelečimi žulji na rokah. Šli smo iz očetne hiše, kakor z dragim blagom obložena, z domačega brega v neizmerno morje spuščena ladija, in lejte! — čas je tekel — danes smo v luki. Danes nam tako živo stoji pred očmi preteklo leto in polnijo nam se srca z veselo zadovoljnostjo ali z britkim kesanjem. Smo li slišali dobrih naukov in modrih svetov skrbnih roditeljev? Smo se ogibali škrbnin nenasičene zapeljivosti? Smemo li vrtni se v naročje skrbnih roditeljev s polnim veseljem prepričanjem, da smo dobro rabili dragoceni čas, da nismo

zakopali bogatega zaklada, ne zavrgli darov, ki smo jih prejeli? So li naše srca obrodile dober sad, pridobile si blaga, ktereга rija ne razjé, molj ne zgrudi in tat ne ukrade, ktero v nobeni priliki, v nobenem času cene ne izgubi? S kratka: smo li spolnovali dolžnosti svojega stanú? To so prašanja, ktere danes vsakdo sam sebi stavi. Al odgovora nismo dolžni le sebi in roditeljem, dolžni smo ga tudi državi, veri in domovini, ker poklical nas je glas večne, neizmotrene, božje previdnosti, ki vsacemu izmed nas resno in ostro, pa milo kliče: „Ti imaš biti steber državi, bramba in ponos domovini, ti imaš biti oznanovavec svete vere.“ Predragi tovarši, kdo izmed nas ne čuti važnosti in svetosti tega poklica! Gotovo, čutimo ga vsi v globocem srcu, v plemeniti svoji duši. Ker dobro vémo, da skrbi država za našo varnost, da varuje naše pravice, zato smo dolžni, posvetiti državi vse svoje moči, pospeševati njeni blagor. Vera, ki nam veleva ljubiti vse ljudi, prijatle in sovražnike, domačine in tujce brez razločka, hoče od nas, da smo ji zvesti, virno udani in pokorni, kliče mnoge izmed nas med svoje oznanovavce, da hodijo pred verno čedo z lučjo večne resnice in trebijo vernim pot v večno življenje. In domovini, mili domovini, v kateri smo zagledali milo luč življenja, v kateri je tekla naša zibelka, nji smo veliki dolžniki, ker vse, kar imamo, imamo od nje. Ljubimo jo toraj, ne samo s prazno besedo, ampak z odkritosrčnim, blagonosnim djanjem kažimo, da smo vredni njeni sinovi. Učimo se marljivo maternega jezika, ker sramota je vsacemu omikanemu človeku, kdor se ga temeljito ne nauči; tak človek ni rodoljub, tak človek je zanikern izrod. Ako pa ljubimo svoje, zarad tega ne smemo zaničevati tujega, bodimo tedaj pravični tudi drugim narodom, kajti vsi smo si bratje, vsi imamo istega milega očeta, kteremu so vsi narodi in vsi jeziki enaki. To od nas zahteva vera, to nam veleva čast in modrost, to nas ste učili Vi, skrbni in modri, za naš blagor vneti učitelji — Bog Vas nadari za vse lepe nauke! — to zahteva blagor mnogojezične Avstrije; to ukazuje presvitli naš vladar v državni previdnosti in skrbi — naj mu Vsemogočni vladarsko krono s slavo obsije, naj se vije sreča in blagor krog njegovega žezla! — To vam, mili tovarši, iskreno nalagam na plemenito srce, in ker vé, da vaša duša gori za vse dobro in pravo, zakličem vam na razhodu iz vsega grla: „Bratje, z Bogom!“ —

To je drugi slovenski govor na naši gimnazii; lanskega je zložil in govoril tačasni sedmošolec France Rebec.

Danes so štirje Slovenci delali maturo iz slovenščine; vsi so tako izvrstno odgovarjali, da so jih jako hvalili vsi, ki so sedeli pri preskušnji. Naj še nekaj pristavim, kar je nam Slovencom silo važno. Profesura za babice je pri nas prazna. Ker to šolo obiskuje mnogo Slovenk, ki laškega jezika kar nič ne umejo, učilo se je do zdaj tudi slovensko. Silo potrebno je tedaj, da se na izpraznjeno mesto izvoli tak učitelj, ki je v slovenščini popolnoma trden. Naj tedaj gledajo na to tisti, ki imajo novega učitelja voliti.

Jezikoslovni pomenki.

Še nekaj o imenih slovenskih krajev.

Spisal Fr. Levstik.

(Konec.)

Gosp. pisatelj méni, da Veles je bog v lésu. — To ne more biti, zopet uže samo zato ne, ker se v starem piše: ВЕЛЕСЪ, pa ne: ВЪЛЪСЪ. Besedo: léš je namreč stara slovenščina pisala tako-le: lъsъ, in razmernika: ve (in), namestu: vъ (v) nima ne stara, ne nova slovenščina; samo: vo namestu: v imamo časi, in sicer tedaj, kadar se opira na staroslovensko prvotnejšo obliko: vъ namestu poznejše: vъ. Mikl. lex. 1862, primeri naše: votek (einschlag im gewebe) staremu: vъtъkъ. — Temu bogú je bilo ime Veles in Volos; kaže pa, da je zadnja oblika

prvotna; utegnola bi narejena biti iz besede: vol (ochs), ktere misli je tudi menda bil Nestor, govoreč: Volosomъ, skotijimъ bogomъ XXI., Volosa, skotija boga XXXVI. tisk Mikl. — Pristavljam, da blizu Réke (Fiume) je Volosko — ega; da v notranjskih Koritnicah pri Knežaku živi mož, kteremu pravijo Volos, in da v besedi: modros imamo isto pritekline.

Gosp. pisatelj, da bi pokazal, kako se besede sestavljajo z razmernikom: k (zu), imenuje: „koter (ko = zu; ter = einigend = zueinigend, zudeckend); kleniti, kloniti, skubiti (iz, ko, biti = aus dem zu, d. i. aus der einigung sein)“.

Zares, difficile est, non facere versum! Komu pojdemo na duri zapisat nasprotnikove prenačljene besede: „ko bi kaj več védel?“ — Ne vprašam, kaj se pravi: zueinigend; v nemar pustivši tudi vse druge slabosti, opominjam le, da beseda: kolter (ne: koter) ni slovenska, in da bi posebno rad zvedel, kam je ljuba korenika: str v hipcu skrila svoj: s? Tako se v jezikoslovstvu ne ravna! Glagol: kleniti (klenoti) namestu klepnoti ima koreniko: klep, ktero še v I. vrsti nahajamo v friz. spomincih: uclepenih, in tudi v Nestorji: zaklepeniji LXXIX., LXXXI. tisk Mikl.; kloniti je sooblika glagolu: sloniti Mikl. lautl. 30. Najhuje pak je zašel g. pisatelj pri glagolu: skubiti, ki se pravilno sme sprežati samo po I. vrsti: skubsti. Ko bi ti glagoli zares bili zloženi, imeli bi vsi dovršljivost, pa je nimajo, in morali bi se v starej slovenščini pisati: kъlenъ —, kъloni —, sъloni —, sъkub —; ali pišejo se: klenъ —, kloni —, sloni —, skub —. Tukaj bi mi lahko g. pisatelj bil vsaj pod noge vrgel besede: kljubovati (trotzen), najbrže iz: k in: ljub (zu fleiss); kničemrati (zu nichte machen), iz: k in: nič (ničemur); kmalo nam. k malu; kviško nam. k višku; ali prvi dve sti neorganske naredbe, in zadnji le na videz, ne v resnici sestavljeni.

Gosp. pisatelj: Tulhin nam. tul-hinini; Tomin nam. Tul-mejin (gränzthal) naj ostane tam, kjer je; v sebi nima gotovo nič.

Pri besedi: Ambrus g. pisatelj ne vé, ali se šalim, ali sem vendar zares tako neveden, da zlog: am primerjam zlogu: an v besedi: Andol, in vso to besedo staroslovenskeje: Ѡdolъ. Tedaj ni bral svetovane Miklošičeve knjige: lautlehre? Naj mi veruje, da bi v njej zalotil marsikaj, kar bi se mu še čudnejše zdelo. Jezikoslovstvo danes ni več slepo ugibanje, ampak védnost, in nova slovenščina stoji na podlagi stare. Vé, kako je še malo jezikoslovskega znanja med nami, da bi tedaj utegnolo mnogo beročih Slovencev trdno verjeti g. pisateljevim besedam, ki mi očitajo nevednost, in samo zato sem spisal ta sestavek. Zdaj pa naj g. pisatelj odgovori, ali ne odgovori, jaz ne mislim več hoditi v faltendorf: „malo me certaminis poeniteat, quam victoriae pudeat.“ Q. Curtius Rufus „de rebus Alex. Mag.“ IV. 13.

Dostavek. Škoda je, da sem uže prepozno zvedel za „rachendorf“, ki je kakor nalašč pripravljen v požiranje zmišljenih korenin in beséd. Gosp. pisatelj namreč v 15. listu „Uč. Tov.“ méni, da rachendorf bi utegnolo biti pravo nemško ime slovenske vasi: Žalna, ktero on izpeljuje iz besede: žrélo, od koder izvira po njegovej misli tudi: Želímlje in Želéče (vas pri jezeru v Bledu). — Tega bi g. pisatelju celó potem ne verjeli, ko bi ne znali, da ima stara slovenščina besedo: žalъ (ufer in tudi: grab) Mikl. lex. 1862; ali — nunc vos animum advortite! nasprotnik uči, da iz besede: Žalna je r izpadel, kakor — po njegovej misli — tudi iz besed: žlica, žito, živ, župa, žemlja, žaga namestu: žrlica (nič ne dé, da je v star. sl. lъžica), žrito, žriv, žrupa, žremlja, žeraga. Dragi bralec! ne gledi me debelo; kaj tacega se zares med Slovenci piše in tiska leta 1862 po Kr. r.; vzemi in beri! Podoba je, da vse te besede izpeljaváje iz: